

DÚRÓ JÓZSEF – BÓKAY DÓRA – JANIK SZABOLCS

Kormányzati stabilitásra ható tényezők a visegrádi országokban¹

Absztrakt

A kormányzati stabilitás népszerű kutatási terület a politikatudományban, azonban a tárgyban eddig született munkák többsége Nyugat-Európára koncentrál. A hagyományos megközelítés az intézmények, a választási és pártrendszerek hatásával, illetve egyéb tényezőkkel magyarázza a kormányok stabilitását. Kutatásunk keretében a visegrádi országokban regnáló kabinetek tartósságát elemeztük a demokratikus átmenettől napjainkig. Vizsgálódásunk során két kérdést igyekeztünk megválaszolni: (1) milyen okokból ér véget egy kormány megbízatása idő – vagyis a soron következő választás – előtt; illetve (2) milyen típusú kormányok töltik ki nagyobb eséllyel a mandátumukat. Az elemzés során új kormányoknak tekintettük a közjogi értelemben annak minősülő kabineteket, élettartamukat pedig a kormányon eltöltött napok számában határoztuk meg. Kutatásunk eredményeképp a stabilitásra ható tényezőket négy nagyobb csoportba tudtuk besorolni: (1) koalíción belüli feszültségek; (2) parlamenti bizalom hiánya; (3) miniszterelnök támogatottsága saját pártján belül; (4) egyéb exogén tényezők. A domináns és centrum pártok elméletét alkalmazva (Nicolényi, 2004) nem rajzolódott ki szignifikáns összefüggés az egyes kormánytípusok és a kormányzati stabilitás között.

Kulcsszavak: kormányzati stabilitás, Visegrád, pártrendszer, koalíció, domináns párt, centrum párt, pártpolitika

Abstract

Government stability has been a popular research topic recently in political science, though most relating works have focused on Western Europe. According to traditional approaches, the durability of governments is explained by institutions, electoral and party systems or other factors. In our research, we analysed the durability of cabinets in the Visegrad countries from the democratic transition to date. We attempted to answer two questions: (1) what are the causes of the early termination of governments (i.e., before scheduled ordinary elections); and (2) what types of governments have the best chances for serving their full term. By new government we meant a cabinet qualifying as new by public law, while we measured government stability in days. As a result of our research, we classified stability-impacting factors into four categories: (1) tensions within the coalition; (2) lack of confidence in parliament; (3) support for the PM in

¹ Jelen publikáció az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosítószámú *Tehetségből fiatal kutató – A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban* című projekt keretében jött létre.

their party; (4) other exogenous factors. By applying the theory of dominant and centre parties (Nicolényi, 2004), no significant correlation was revealed between specific government types and government stability.

Keywords: government stability, Visegrad, party system, coalition, dominant party, centre party, party politics

Bevezetés

A kormányzati stabilitás kutatása az elmúlt évtizedekben a politikatudomány egyik fontos területének számít. Ugyanakkor talán meglepő, hogy ezek a kutatások döntően Nyugat-Európára fókuszálnak, a posztoszocialista országok nem jelennek meg hangsúlyosan, különösen nem az elmúlt évtizedben. Éppen ezért kutatásunk azt célozta meg, hogy a meglévő szakirodalmi megközelítéseket alkalmazva – és helyenként újragondolva – megvizsgáljuk, milyen tényezők azok, amelyek befolyásolják a kormányzati stabilitást a visegrádi országokban. Az esetek kiválasztása során igyekeztünk nagyjából hasonló politikai rendszerrel és múlttal rendelkező országokat szelektálni. A V4-ek már csak azért is kézenfekvőek, mert történelmileg is közel állnak egymáshoz, ráadásul politikai rendszereik is hasonlóak, sőt a választási küszöb is megegyezik ezen országokban.

Két kutatási kérdésünk volt. Az egyik azt célozta, hogy közvetlenül milyen intézményi és egyéb tényezők befolyásolják a kormányok élettartamát a vizsgált országokban. Ennek során igyekeztünk magyarázatot találni azokra az esetekre, amikor egy-egy kormány működésének végét nem a menetrend szerinti parlamenti választás okozta, hanem a koalíció megváltozása, a parlamenti bizalom elvesztése vagy a kormányfő távozása. Másik kutatási kérdésünk pedig arra vonatkozott, hogy a parlamenti erőviszonyokat figyelembe véve milyen típusú kormányok tudnak a legtovább hivatalban maradni. Ezen kérdés vizsgálatához Nicolényi elméletét² hívtuk segítségül, ennek tesztelését folytattuk le.

Tanulmányunkban a szakirodalom áttekintése és a módszertani megfontolások (mely kormányokat érdemes vizsgálni, mikor tekinthetünk újnak egy kormányt stb.) bemutatása után valamennyi országot külön tárgyaljuk,

² Nicolényi, 2004.

sorra vesszük azokat a tényezőket, amelyek az egyes országokban a kormányok hivatali idejének végét jelentik. Ezt követően – a négy ország tapasztalataiból kiindulva – ismertetjük főbb megállapításainkat arra vonatkozóan, hogy pontosan melyek azok a legfontosabb tényezők, amelyek leginkább kihatottak a kormányzati stabilitásra. A végén összegezzük a főbb kutatási eredményeket, illetve vázoljuk a lehetséges további kutatási irányokat.

Elméleti háttér

A kormányzati stabilitás vizsgálatának kiterjedt szakirodalma van, ugyanakkor az általunk elemzett, kelet-közép-európai térség korántsem kapott akkora figyelmet, mint a nyugat-európai demokráciák. Ezenkívül a szakirodalomban jelentősen nagyobb teret kaptak az 1990-es évek eleji átmenet kapcsán megalakult új kormányok, és alig foglalkoztak a kérdéssel 2004 után, vagyis abban az időszakban, amikor a térség országai a nyugat-európai demokráciákhoz csatlakozva az Európai Unió tagjai lettek. Ezt a hiányt részben pótolja a térség koalíciós kormányairól szóló kötet.³ E térbeli és időbeli korlátokkal kellett szembesülnünk a szakirodalom áttekintésekor.

A kormányzati stabilitás meghatározása és operacionalizálása

A kormányzati stabilitás vizsgálatával először az 1970-es években kezdtek el foglalkozni, főleg összehasonlító szemszögből.⁴ Ezek a tanulmányok a statisztikai számok irányából közelítették meg a kormányzati stabilitást, és magyarázó elméletként a racionális választás elméletét használták. Taylor és Herman⁵ kizárólag abból ítélték meg egy kormány stabilitását, hogy az hány napig volt hatalmon. Ez egyfelől nyilván könnyű és egyértelmű operacionalizálást jelent, nem veszi azonban figyelembe azt, hogy ha egy kormány ciklus közben kerül hatalomra, ám újraválasztják,

³ Bergman et al., 2019.

⁴ Kiemelendő: Dodd 1976; Taylor–Herman 1971; Sanders–Herman 1977; Warwick 1979.

⁵ Taylor–Herman 1971.

akkor az könnyen lehet, hogy ki tudott volna tölteni egy egész ciklust is. Sanders és Herman⁶ ezért úgy határozták meg egy kabinet élettartamát, hogy elosztották a hatalmon töltött időt a teljes lehetséges hosszal, így a relatív, nem pedig az abszolút élethosszát lehet egy kormánynak kiszámolni. Ez utóbbi azonban könnyen vezethet téves megállapításokhoz, nyilvánvaló ugyanis, hogy Magyarországon pl. a Boross-kormánynak nem volt különösebben nehéz kitöltenie azt a néhány hónapot, ami az 1994-es választásokig hátra volt. Éppen ezért jelen tanulmány a kormányok élettartamát Taylort és Hermant követve a hivatalban töltött napok számában méri, mivel úgy gondoljuk, hogy ezek a számok még mindig jobban képesek magyarázni a kormányzati stabilitást, mint a relatív élethossz. Ugyanakkor elkerülhetetlenül torzít mindkét mérőszám, hiszen a kormányok megváltozása is eltérő mértékű stabilitáshoz vezethet. Például Szlovákiában 1992 és 1994 között a három Mečiar-kormány különbsége mindössze annyi volt, hogy a Szlovák Nemzeti Párt éppen benne volt-e a kormányban vagy sem. Ez nyilvánvalóan más mértékű instabilitást jelent, mint például a '90-es évek első fele Lengyelországban, amikor a koalíciós pártok és a kormányfő személye is számos alkalommal cserélődött.

A kormányok élettartamának mérése mellett az operacionalizálás másik fontos eleme, hogy milyen esetekben beszélhetünk új kormányról. A szakirodalom döntő többségéhez hasonlóan Müller és Strøm⁷ megközelítését követjük. Így egyfelől új kormánynak tekintünk minden olyan kormányt, amely közjogilag újnak minősül. Emellett a koalíció összetételének megváltozása esetén is új kormányról beszélünk. Fontos azonban leszögezni, hogy a parlamenti viszonyokat vesszük figyelembe, így amennyiben egy párt kilép a koalícióból, ám a miniszterei a kormányban maradnak (pl. a kisgazdák az Antall-kormányban), nem. Ha viszont egy párt kilép a koalícióból, miniszterei szintén távoznak, akkor egyértelműen új kormányról beszélünk akkor is, ha közjogilag nincs új kormány (pl. az SZDSZ kilépése a koalícióból 2008-ban). Nem kalkuláltunk azokkal a kormányokkal, amelyek nem kaptak bizalmat a törvényhozásban, noha az elemzésben megemlítjük, hogy ezen kormányok vesztét az okozta, hogy nem tudtak többségi támogatást szerezni az alsóházban.

⁶ Sanders–Herman 1977.

⁷ Müller–Strøm 2000.

A kormányzati stabilitást magyarázó tényezők

Browne és szerzőtársai szerint – más megközelítésekkel⁸ ellentétben – intézményi tényezők helyett nagyrészt külső tényezőkön múlik, hogy egy kormány idő előtt felbomlik.⁹ Mint arra később rámutatunk, a visegrádi országokban inkább ez a jellemző ok a kormányok idő előtti bukása terén. Laver és Shepsle négyféle kritikus eseményt különböztet meg, amely a kormány bukásához vezet: *policy* sokk, agenda sokk, döntéshozatali szabály sokk és közvélemény sokk.¹⁰ Müller és szerzőtársai két nagy csoportba sorolják a kormányok távozásának okát. Az egyik a technikai – ezen belül megkülönböztetik a menetrendszerű (tehát nem előrehozott) parlamenti választást, az alkotmányos okokat és a kormányfő halálát. A diszkrecionális okok között szerepelnek az előrehozott választások, a koalíció bővítése, a bizalmatlanság, a koalíciós konfliktus – ez közpolitikai vagy személyügyi jellegű –, a párton belüli ellentét és egyéb ok is.¹¹

Noha ezek a fajta felosztások kétségtelenül jól hasznosíthatóak, mi túlságosan differenciáltnak találtuk, mivel néhány kategória vagy teljesen üresen maradt volna, vagy csak egy-két esetet tudtunk volna azonosítani, ez pedig oda vezetett volna, hogy sokszor egy-egy ciklus közbeni bukás önálló kategóriát jelentett volna. A másik ok mellett, hogy önálló kategorizálást alakítottunk ki, szimplán az, hogy túl sok „egyéb” okkal talákoztunk vizsgálódásaink során, amelyeket valamilyen tipológiába szintén bele kellett illeszteni. Így 5 különböző típusba soroltuk a kormányok távozásának okait. Az egyik ilyen a menetrendszerű parlamenti választás volt. A második a pártösszetétel változása – függetlenül attól, hogy ez a részt vevő pártok számának növekedését vagy csökkenését jelentette. A harmadik szempontnak a párton belüli konfliktust tekintettük. Fontosnak tartottuk külön kategóriaként kezelni a parlamenti bizalom elvesztését (akár elvesztett bizalmi, akár bizalmatlansági szavazással). Végezetül külön kategóriába (exogén tényezők) soroltuk azokat az okokat, amelyek nem a kormánypárt(ok)hoz vagy intézményi megol-

⁸ Pl. Warwick 1979.

⁹ Browne et al. 1986.

¹⁰ Laver–Shepsle 1996.

¹¹ Müller et al. 2019.

dásokhoz kötődnek, hanem külső tényezőként jelentkeznek (pl. politikai botrányok). Mind a Bergman és szerzőtársai által alkotott kategóriák, mind az általunk használtak egyik nehézsége, hogy nem feltétlenül egymást kizáró kategorizálások (pl. előfordulhat, hogy a parlamenti bizalom elvesztését kormánykoalícion belüli feszültség okozza). Ezekben az esetekben valamennyi alkalommal a legelső kiváltó ok szerint kategorizáltunk, noha az elemzésben megjegyeztük, hogy más kategóriákba is illene az adott eset.

Kormányzati stabilitás kutatása Kelet-Közép-Európában

A kelet-közép-európai térségre vonatkozó legátfogóbb munka Blondel és Müller-Rommel kutatása, amely a kelet-európai országokat a nyugat-európai országokkal veti össze, és fő tézise, hogy a kormányok működését a parlamentek szerkezete magyarázza, tekintettel arra, hogy parlamentáris demokráciák. Blondel megállapítja, hogy annak érdekében, hogy egy kabinetkormány sikeres legyen, két kihívást kell legyőznie: a pártok fragmentáltságát és a gyenge vezetést (*leadership*). Úgy látja, hogy összességében a kelet-európai országok profitáltak a nyugat-európai országok tapasztalataiból, és így stabilabb kormányok alakultak. Hozzáteszi, hogy a kelet-európai kormányokat komplexebb kontextusban szükséges vizsgálni, mint a nyugati országok döntéshozó testületeit.¹²

Bergman és szerzőtársai a koalíciós kormányzást vizsgálták a kelet-közép-európai országokban. Arra jutottak, hogy a tágabb kelet-közép-európai régió több hasonlóság mellett néhány fontos különbséget is mutat a koalíciós kormányzás tekintetében Nyugat-Európával összevetve. Itt említhető az egypárti kormányok ritkább előfordulása, a túlméretes koalíciók nagyobb gyakorisága, a reszortelv szerinti („miniszteriális”) kormányok alakulásának nagyobb valószínűsége, illetve hogy a kormányon lévő pártok kifejezetten erős elszámoltatással szembesülnek a választásokon („*hyperaccountability*”). Megállapítják

¹² Blondel 2001, 1–3; 13.

továbbá, hogy a diszkrecionális okokból távozó kabinetek nem annyira tartósak, mint a technikai okokból távozó. A régióban Nyugat-Európához képest kicsit alacsonyabb a technikai okból való megszűnése a kormányoknak, a leggyakoribb diszkrecionális oknak pedig a koalíciós konfliktusok tekinthetőek. További fontos különbség a két régió között, hogy a kelet-közép-európai régióban sokkal ritkábbak az előrehozott választások, mivel magas a volatilitás és az inkumbensek megbüntetésének esélye. Kelet-Közép-Európában a túlméretezett kabinetek gyakoribbak, mint Nyugat-Európában, és jellemzően stabilabbak is más kormánytípusoknál.¹³

Grotz és Weber a V4-eket vizsgálva megállapította, hogy ezekben az országokban a nyugat-európai demokráciákhoz hasonlóan megfigyelhető, hogy háromnál több párt jelenléte egy koalícióban instabilabbá tette azt, és nagyobb valószínűséggel bomlottak fel idő előtt. Ugyanez figyelhető meg a kisebbségi kormányok esetében is. A szerzőpáros viszont hozzáteszi, hogy a térség pártjai és kormányai sokkal komplexebb környezetben – gazdasági átalakulás, alkotmányozási kihívások, európaizáló nyomás, továbbá a kommunista utódpartok és volt kommunista ellenzék közötti törésvonal – működtek a rendszerváltásokat követően, mint a nyugat-európai országok, de ezek a különbségek az uniós csatlakozás idejére lényegében megszűntek.¹⁴ Savage azt a következtetést vonta le, hogy Kelet-Közép-Európában ideológiailag kétpólusú rendszerek jöttek létre, amelyekben a komplex környezet miatt stabilabb kormánykoalíciók alakultak.¹⁵ Ezt támasztja alá a lengyel tapasztalat, különösen 2007-től kezdődően. Harfst megállapította, hogy a kelet-európai országokban azért tudtak kevesebb napig hatalmon maradni a kormányok, mint a nyugat-európai országokban, mert az első években komoly gondot okozott az átmenet.¹⁶

Első kutatási kérdésünk arra vonatkozott, hogy a régió országaiban milyen intézményi és egyéb tényezők vezettek a kormányok bukásához. Jelen tanulmányban így – részben támaszkodva a Bergman és szerzőtársai által is alkalmazott tipológiára – a kormányok megbízatásának végét

¹³ Bergman et al. 2019.

¹⁴ Grotz–Weber 2012, 702; 721–724.

¹⁵ Savage 2012, 32.

¹⁶ Harfst 2000, 10.

kiváltó okokat az alábbi módon csoportosítottuk (1. táblázat). A szakirodalmi megállapítások alapján várakozásaink azok voltak, hogy a menetrendszerinti választás mellett a koalíciós konfliktusok jelentik a leggyakoribb kiváltó okot a kormányok bukása terén. Ez pedig a nyugat-európai mintába is beleillik, hiszen Browne és szerzőtársai szerint külső, nem intézményi tényezők befolyásolják leginkább a kormányok stabilitását.¹⁷

1. táblázat. A kormányok bukását kiváltó okok főbb csoportjai

Bukás oka
Választás
Koalíciós konfliktus
Saját párton belüli konfliktus
Bizalmatlanság (ebből bizalmi szavazás)
Exogén tényező (ebből botrány)

Domináns és centrum pártok elmélete

Második kutatási kérdésünk egy teljesen más elméleti keretet vett alapul. Ezen megközelítés a domináns és centrum pártok elmélete. Ebben az elméletben a pártokra mint a kormányzati pozícióért versengő csoportokra tekintenek, amelyekhez közpolitikai célokat is társítanak. Ebben a konstrukcióban nem csak a többség kialakítása a cél, hanem a lehető legnagyobb átfedés vagy közelség megvalósítása a különböző szakpolitikai területeken. A domináns játékos legalább két minimális győztes koalíciót tud alakítani, és csak a domináns játékos a közös a két koalícióban, míg a központi játékos az a medián törvényhozó, amely meghatározhatja, hogy melyik, ideológiailag közel álló pártokból álló, a többség által támogatott koalíció fog megalakulni.¹⁸

A domináns párt (DP) az, amely a többségi döntéshozatali rendszerben a döntéshozatalhoz többséggel, de legalább a mandátumok negyedével rendelkezik. Amennyiben több ilyen is van, úgy a legtöbb mandátummal rendelkező párt az. A centrum pártot (CP) a politikai térben elfoglalt po-

¹⁷ Browne et al. 1986.

¹⁸ Nikolényi 2004, 124.

zíciónja határozza meg, hiszen gyakorlatilag a medián pozíciót jelenti a törvényhozásban. Ötféle kormánykoalíció állítható fel ebben az elméletben. Az első típusú, amelyben helyet kap a domináns és egyben centrum párt is (DCP). A második típusú esetén a domináns és a centrum párt nem azonosak, de mindkettő helyet kap benne (DP–CP). A harmadik típus az, amelyik a domináns pártot tartalmazza, de a centrum pártot nem (DP). Az utolsó formátumban pedig kizárólag a centrum párt van jelen (CP). Elképzelhető ezeken kívül olyan kabinet, amelyben sem a domináns, sem a centrum párt nincsen jelen.¹⁹

Nikolényi Magyarországot, Lengyelországot és Csehországot vizsgálva megállapítja, hogy a sok közös vonás mellett – mint például az azonos bejutási küszöb alkalmazása a parlamentekben – eltérő hosszúságú kormányok voltak hatalmon az egyes országokban. A játékelméleti modelleket alkalmazva azt a következtetést vonja le a három ország viszonylatában, hogy Magyarország esetében egy domináns és egyben centrum párt jelenléte tette lehetővé, hogy a legstabilabb kormányok alakuljanak. Arra a következtetésre jut, hogy egyformán stabilak a fölös többségi kormányok és a kisebbségi kormányok, amennyiben a domináns és a centrum párt egyszerre tagjai egy koalíciónak.²⁰ Nikolényi a következő hierarchiát vázolta fel a különböző kormánykoalíciók között, amely egyben a stabilitásukat is determinálja: DCP > DP > DP–CP > CP > „–”.²¹

Kutatásunk során támaszkodtunk a Nikolényi által felvázolt elméleti keretre is, noha számos más tényezőt is megvizsgáltunk. Ennek oka, hogy az általunk használt ParlGov adatbázis bal-jobb kódolása különösen a '90-es évek első felére nézve rendkívül megbízhatatlan. Ráadásul számos esetben a pártrendszer rendezőelve sem a bal-jobb (pl. Szlovákia), így fordulhattak elő olyan kormányok, amelyekben mind bal-, mind jobboldalra sorolt pártok benne voltak (pl. az első Fico-kormány). Éppen ezért a Nikolényi-féle módszertannal kapott eredményeket kellő fenntartással kell kezelni, noha ezen esetekben – megfelelő indoklás mellett – éltünk a bal-jobb szerinti besorolás felülvizsgálatával.

¹⁹ van Roozendaal 1992, 12.

²⁰ Nikolényi 2004.

²¹ Nikolényi 2004, 137.

Kormányzati stabilitás a V4-ekben

Lengyelország

2. táblázat. A lengyel kormányok a rendszerváltástól napjainkig

#	Kormány	Időszak	Napok	Pártok száma	Domináns párt	Centrum párt	Koalíció típusa	Megszűnés oka
1	Mazowiecki	1989.08.24 - 1991.01.12.	498	4	PZPR	ZSL	DP-CP	lemondás külső ok (elbukott elnökválasztás) miatt
2	Bielecki	1991.01.12 - 1991.12.23.	336	4	SdRP	ZSL	-	választás
3	Olszewski	1991.12.23 - 1992.06.05.	182	3	-	UD	-	bizalmatlanság
4	1. Pawlak	1992.06.05 - 1992.07.11.	33	1	-	UD	-	nem kapott bizalmat
5	Suchocka	1992.07.11 - 1993.10.26.	472	6	-	UD	CP	bizalmatlanság
6	2. Pawlak	1993.10.26 - 1995.03.06.	497	2	SLD	PSL	DP-CP	lemondás koalíciós feszültség miatt
7	Oleksy	1995.03.06 - 1996.02.07.	337	2	SLD	PSL	DP-CP	lemondás külső ok (botrány) miatt
8	Cimoszewicz	1996.02.07 - 1997.10.31.	632	2	SLD	PSL	DP-CP	választás
9	1. Buzek	1997.10.31 - 2000.06.07.	950	2	AWS	UW	DP-CP	koalíció változása
10	2. Buzek	2000.06.07 - 2001.10.19.	499	1	AWS	UW	DP	választás
11	1. Miller	2001.10.19 - 2003.03.01.	498	3	SLD	PSL	DP-CP	koalíció változása
12	2. Miller	2003.03.01 - 2004.05.02.	428		SLD	PSL	DP	lemondás párton belüli konfliktus miatt
13	Belka	2004.05.02 - 2005.10.31.	508	2	SLD	PSL	DP	választás
14	1. Marcinkiewicz	2005.10.31 - 2006.05.05.	186	1	PIS	PO	DCP	koalíció változása
15	2. Marcinkiewicz	2006.05.05 - 2006.07.14.	70		PIS	PO	DCP	lemondás párton belüli konfliktus miatt
16	1. Kaczyński	2006.07.14 - 2007.11.16.	491	3	PIS	PO	DCP	koalíciós feszültség
17	1. Tusk	2007.11.16 - 2011.11.18.	1464	2	PO	PO	DCP	választás

#	Kormány	Időszak	Napok	Pártok száma	Domináns párt	Centrum párt	Koalíció típusa	Megszűnés oka
18	2. Tusk	2011.11.18 - 2014.09.22.	1040	2	PO	PO	DCP	lemondás külső ok (EIT elnöke lett) miatt
19	Kopacz	2014.09.22 - 2015.11.16.	420	2	PO	PO	DCP	választás
20	Szydło	2015.11.16 - 2017.12.11.	756	1	PiS	PiS	DCP	lemondás párton belüli konfliktus miatt
21	1. Morawiecki	2017.12.11 - 2019.11.15.	704	1	PiS	PiS	DCP	választás
22	2. Morawiecki	2019.11.15 -		1	PiS	PiS	DCP	

FORRÁS: PARLGOV ADATAI ALAPJÁN SAJÁT KALKULÁCIÓ

A kormányok átlagos hivatalban töltött napjainak száma Lengyelországban a legalacsonyabb a vizsgált országok közül. Ennek oka részben az, hogy a 2005-ös parlamenti választás előtt a lengyel pártrendszer rendkívül változékony volt.²² Erre a választásra erősödött meg a ma is két nagy váltópártnak tekinthető Polgári Platform (PO) és Jog és Igazságosság (PiS). Az elemzésünkben használt ParlGov adatbázis bal-jobb besorolását egyetlen párt esetében láttuk indokoltnak felülvizsgálni, ez pedig a Lengyel Köztársaság Önvédelme (SRP) volt. Az Önvédelem besorolása a bal-jobb skálán nehézkes, hiszen bár harcos euroszeptizmusuk és nacionalista attitűdjük a PiS-től is jobbra helyezné a pártot, baloldali gyökereik és gazdaságpolitikájuk alapján azonban a PO és a balközép SLD közé sorolja be a legtöbb adatbázis. Ugyanakkor a pártrendszer logikája mégis a PiS által vezetett nacionalista/konzervatív blokkhoz sorolja. Ez befolyásolja a CP pozíciót a 2001-es és a 2005-ös választást követően felálló Szejmben is.

Amint az a 2. táblázatból is kitűnik, Lengyelországban a tanulmány megírásakor a második Morawiecki-kormány immár a 22. kabinet a rendszerváltás óta. Egyetlen kormány volt, amely képes volt kitölteni a ciklusát, ez pedig az első Tusk-kormány (2007–2011) volt. Meg kell azonban jegyezni, hogy Lengyelországban 2007 óta nem volt előrehozott választás, a kormányok élettartama jelentősen megnőtt, és az azóta bekövetkező két, ciklus közötti kormányfőcsere oka sem intézményi tényezőkben keresendő. Donald Tusk 2014-ben az Európai Tanács elnöki posztjáért állt fel a miniszterelnöki székéből, míg Beata Szydło és Mateusz Morawiecki „helyet cseréltek”, hiszen

²² Enyedi–Bértoa 2010, 16.

utóbbi előbbi miniszterelnök-helyettese volt. Ez utóbbi váltás olyan tényezőnek köszönhető, amelyet az irodalom kevésbé tárgyal; a párton belüli erőviszonyok változása volt a fő ok, hiszen az egyébként a kormányra is jelentős hatással lévő pártelnök, Jarosław Kaczyński vonta meg bizalmát Szydłótól.

Itt kell megemlíteni, hogy Antoszewski és Koziarska két külön Kaczyński-kormányról is megemlékezik, azonban a második ilyen kormány a koalíciós partnerek távozása után gyakorlatilag az előrehozott parlamenti választásokig vezette az országot, és a szerzők elemzésükben nem is ejtenek szót ezen második kabinetről.²³ Mi úgy gondoljuk, hogy mivel Kaczyński gyakorlatilag megbukott a koalíciós partnerek távozásával, és az új kormány csak a két hónap múlva sorra kerülő előrehozott választásokig irányította az országot (kvázi ügyvivőként), így nem tekinthető önálló kabinetnek. Ezt leszámítva azonban adataink átfedést mutatnak az említett forrás megállapításaival.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a pártrendszer logikája alapján az SRP a PiS-től jobbra helyezkedett el, úgy kijelenthető, hogy 1993-ban és 2001-ben az SLD és a PSL által alkotott koalíció is megfelel a DP-CP-modellnek, valamint az AWS és az UW által alkotott is 1997-ben. Lengyelországban egyetlen DP-CP konstelláció sem tudott végig hivatalban maradni, 1993 és 1997 között kormányfőcserék, míg 1997 és 2001 után a CP koalícióból történő kilépése volt az a tényező, amely negatívan befolyásolta a kormányzati stabilitást. Lengyelországban így egyértelműen azok a minimális többségi koalíciók voltak a leginkább életképesek, amelyekben a domináns és a centrum párt szerepét egyazon párt töltötte be.

Csehország

3. táblázat. A cseh kormányok a rendszerváltástól napjainkig

#	Kormányfő	Időszak	Napok	Pártok száma	Domináns párt	Centrum párt	Koalíció típusa	Megszűnés oka
1	Pithart	1990.06.29 - 1992.07.02.	998	4	OF	OF	DCP	választás
2	1. Klaus	1992.07.02 - 1996.07.02.	1463	4	ODS	ODA	DP-CP	választás
3	2. Klaus	1996.07.02 - 1998.01.02.	547	3	ODS	KDU-ČSL	DP-CP	lemondás külső ok (botrány) miatt

²³ Antoszewski–Koziarska 2019.

#	Kormányfő	Időszak	Napok	Pártok száma	Domináns párt	Centrum párt	Koalíció típusa	Megszűnés oka
4	Tošovský	1998.01.02 – 1998.07.17.	197	3	ODS	KDU-ČSL	CP	előrehozott választás
5	Zeman	1998.07.17 – 2002.07.15.	1454	1	ČSSD	KDU-ČSL	DP	választás
6	Špidla	2002.07.15 – 2004.08.04.	754	3	ČSSD	ČSSD	DCP	lemondás párton belüli konfliktus miatt
7	Gross	2004.08.04 – 2005.04.25.	273	3	ČSSD	ČSSD	DCP	lemondás külső ok (botrány) miatt
8	Paroubek	2005.04.25 – 2006.08.16.	497	3	ČSSD	ČSSD	DCP	választás
9	1. Topolánek	2006.08.16 – 2007.01.09.	127	1	ODS	SZ	DP	nem kapott bizalmat
10	2. Topolánek	2007.01.09 – 2009.04.09.	850	3	ODS	SZ	DP-CP	bizalmatlanság
11	Fischer	2009.04.09 – 2010.06.28.	431	3	ODS	SZ	DP-CP	választás
12	1. Nečas	2010.06.28 – 2012.04.27.	669	3	ČSSD	VV	CP	koalíció változása
13	2. Nečas	2012.04.27 – 2013.07.10.	439	3	ČSSD	VV	CP	lemondás külső ok (botrány) miatt
14	Rusnok	2013.07.10 – 2014.01.17.	203	2	ČSSD	VV	-	nem kapott bizalmat
15	Sobotka	2014.01.17 – 2017.12.13.	1426	3	ČSSD	ANO	DP-CP	választás
16	1. Babiš	2017.12.13 – 2018.06.27.	196	1	ANO	ANO	DCP	nem kapott bizalmat
17	2. Babiš	2018.06.27 -		2	ANO	ANO	DCP	

FORRÁS: PARLGOV ADATAI ALAPJÁN SAIÁT KALKULÁCIÓ

A cseh pártrendszer a '90-es évek közepétől két nagy párt versengése határozta meg. A szociáldemokraták (ČSSD) a balközép, míg a Polgári Demokrata Párt (ODS) a jobboldal vezető ereje volt nagyjából a 2010-es évek első feléig.²⁴ A pártrendszerben fontos tényező volt a Cseh- és Morvaországi Kommunista Párt (KSČM), amely azonban soha nem számított szalonképes pártnak, noha előfordult már, hogy kisebbségi kormányt kívülről támogatott. Emellett a politikai centrumban tűntek még fel különböző politikai alakulatok – pl. a Szabadság Unió (US), vagy a Keresztény

²⁴ Enyedi-Bértoa 2010, 14.

és Demokrata Unió – Csehszlovák Néppárt (KDU-ČSL). 2010-et követően a cseh pártrendszer nagymértékben fragmentálódott, új pártok jelentek meg, melyek közül Andrej Babiš ANO 2011 nevű pártja mellett a jobbközép TOP 09 és újabban a Cseh Kalóz Párt (Piráti) említhető meg.

Csehország tekintetében néhány komoly módszertani dilemmával kellett szembesülnünk. Az egyik az, hogy a Csehszlovákia szétválásakor hivatalban lévő kormány (I. Klaus-kormány) egy új, szuverén állam kormányává vált, ezáltal felvetődött, hogy új kormánynak kell-e tekinteni. Végül az az érv győzött, hogy mivel sem bizalmi szavazás nem volt, sem pedig a kormány összetétele nem változott meg, így nem beszélhetünk új kormányról. A másik dilemma, hogy mit kezdjünk az „ügyvezető” kormányokkal. Ezek ugyanis Csehországban relatíve gyakoriak, ugyanakkor jogilag nem ügyvezető kabinetek voltak, hiszen mind a Tošovský-kormány, mind pedig a Fischer-kormány kapott parlamenti bizalmat. Mindkét esetben arról volt szó, hogy a következő alsóházi választásokig ezen kabinetek vezették Csehországot – a Fischer-kormány esetében ráadásul végül nem került sor előrehozott választásra sem. Éppen ezért ezeket a kormányokat beemeltük a vizsgálatba, hiszen rendelkeztek parlamenti támogatással.

Csehországban 1990 óta annak ellenére is mindössze a 17. kormányról beszélhetünk a második Babiš-kormány esetében, hogy három olyan kabinetet is magában foglal ez a szám, amely nem kapott bizalmat a Képviselőházban. A leggyakoribb oka egy kormány megbízatása végének a választás volt, 6 alkalommal „menetrendszeri”, egyszer (1998) pedig előrehozott választásról beszélhetünk. Emellett négy kormányfő is lemondott. Egyik esetben sem beszélhetünk azonban arról, hogy valamilyen intézményi tényező jelentette volna a koalíció bukását. Három alkalommal a kormányfő személyéhez vagy közvetlen környezetéhez kötődő botrány történt. Itt kell megjegyezni, hogy Gross kormányából a kereszténydemokraták már 2005. március 30-án távoztak, ezért a szakirodalom egy része²⁵ is két Gross-kormányról beszél. Mi azonban úgy véljük, hogy mivel a köztársasági elnök nem fogadta el a kabinet lemondását, ráadásul az személyi állományában is változatlan maradt, így nincs értelme önálló második Gross-kormányról beszélni.

Az intézményi tényezők közül a bizalmatlanság, illetve különösen a bizalom hiánya játszott Csehországban kulcsszerepet. Bizalmatlansági

²⁵ Pl. Mansfeldová–Lacina 2019.

indítvánnyal ugyanis csupán egyetlen kormányt buktattak meg a cseh alsóházban. Egyetlen alkalom volt, amikor a koalíció összetétele változott meg, ez 2012-ben a második Nečas-kormány létrejöttéhez vezetett. Noha a Közügyek (VV) szakadása után a párt miniszterei – immár a Liberális Demokraták (LIDEM) színeiben – döntően továbbra is betöltötték hivatalukat, kisebb átalakítások történtek. Bár az eset némileg hasonlít az Antall-kormányban a kispártos politikusok szerepéhez, pontosan azért, mert történt átalakulás, illetve fontos tényező, hogy a kormánykoalíció kisebbségbe került, úgy gondoljuk, politikailag új kormány született, ahol a koalíció módosult.

Csehországban olyan kormány, amelyben a domináns párti és a centrum párti pozíciót ugyanaz a párt foglalta el, még soha nem tudta kitölteni a négyéves ciklust. Két esetben DP-CP konstellációnak sikerült ez, egyszer pedig – Zeman kormánya – DP kisebbségi kormányként. Itt azonban fontos megjegyezni, hogy a kisebbségi szociáldemokrata kabinetet kívülről – a ciklus elején kötött alku eredményeként – mindvégig támogatta az akkor legnagyobb ellenzéki pártnak számító ODS. Ezzel szemben DCP-kormányok nem nagyon alakultak, és ha igen, akkor sem voltak a tanulmány elkészültéig képesek kitölteni ciklusukat. Ennek oka, hogy 2002 és 2006 között volt ilyen kormánykoalíció, és noha ez többé-kevésbé túlélte a ciklust – a kereszténydemokraták Gross botrányai miatt egy rövid időre kiléptek a koalícióból, de Paroubeknél újra tagjai lettek annak –, a két kormányfőcsere nagyban rontotta a DCP kormányok átlagos élettartamát.

Szlovákia

4. táblázat. A szlovák kormányok a rendszerváltástól napjainkig

#	Kormányfő	Időszak	Napok	Pártok száma	Domináns párt	Centrum párt	Koalíció típusa	Megsűnés oka
1	1. Mečiar	1990.06.27 - 1991.04.23.	313	3	VPN	VPN	DCP	bizalmatlanság
2	Čarnogurský	1991.04.23 - 1992.06.24.	415	3	VPN	VPN	DCP	választás
3	2. Mečiar	1992.06.24 - 1993.03.19.	268	2	HZDS	HZDS	DCP	koalíció változása
4	3. Mečiar	1993.03.19 - 1993.11.17.	243	1	HZDS	HZDS	DCP	koalíció változása

#	Kormányfő	Időszak	Napok	Pártok száma	Domináns párt	Centrum párt	Koalíció típusa	Megszűnés oka
5	4. Mečiar	1993.11.17 - 1994.03.16.	119	2	HZDS	HZDS	DCP	párton belüli konfliktust követő bizalmatlanság
6	Moravčík	1994.03.16 - 1994.12.13.	273	4	HZDS	HZDS	-	előrehozott választás
7	5. Mečiar	1994.12.13 - 1998.10.30.	1417	3	HZDS	HZDS	DCP	választás
8	1. Dzurinda	1998.10.30 - 2002.10.16.	1447	4	HZDS	SDL	CP	választás
9	2. Dzurinda	2002.10.16 - 2006.02.08.	1211	4	-	MKP	CP	koalíció változása
10	3. Dzurinda	2006.02.08 - 2006.07.04.	146	3	-	MKP	CP	előrehozott választás
11	1. Fico	2006.07.04 - 2010.07.08.	1465	3	Smer	Smer	DCP	választás
12	Radičová	2010.07.08 - 2012.04.04.	636	4	Smer	SaS	CP	koalíciós feszültség okozta bizalmatlanság
13	2. Fico	2012.04.04 - 2016.03.23.	1449	1	Smer	Smer	DCP	választás
14	3. Fico	2016.03.23 - 2016.09.01.	162	4	Smer	Híd	DP-CP	koalíció változása
15	4. Fico	2016.09.01 - 2018.03.22.	567	3	Smer	Híd	DP-CP	lemondás külső ok (botrány) miatt
16	Pellegrini	2018.03.22 - 2020.03.21.	730	3	Smer	Híd	DP-CP	választás
17	Matovič	2020.03.21 - 2021.04.01.	376	4	OLaNO	OLaNO	DCP	lemondás koalíciós feszültség miatt
18	Heger	2021.04.01 -		4	OLaNO	OLaNO	DCP	

FORRÁS: PARLGOV ADATAI ALAPJÁN SAJÁT KALKULÁCIÓ

Szlovákiában a pártrendszert a rendszerváltást követően a populista és a liberális-konzervatív blokk szembenállása határozta meg.²⁶ Az 1990-es években a populista tábor vezető ereje Vladimír Mečiar Demokratikus Szlovákiáért Mozgalma (HZDS) volt, és ebbe a blokkba tartozott a nacionalista Szlovák Nemzeti Párt (SNS), valamint a HZDS gyengülésével párhuzamosan felemelkedett, Robert Fico vezette Irány (Smer), amely önmeghatározása szerint balközép irányultságú, és az uniós csatlakozást

²⁶ Enyedi-Bértoa 2010, 15.

követően a populista oldal legnagyobb, vezető tömörülésévé vált. A jobb-közép blokk nagyjából az ezredfordulóra tudott stabil pártokból álló politikai oldallá szerveződni, ahol a vezető szerepet a Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió (SDKÚ) töltötte be. Egyértelműen a blokkhoz tartozott a Kereszténydemokrata Mozgalom (KDH) és a Magyar Koalíció Pártja (MKP), majd 2010 után a Szabadság és Szolidaritás (SaS), illetve a Most-Híd vegyes párt. A pártrendszer ilyenén logikája készítetett minket arra, hogy a bal-jobb besorolást Szlovákia esetében fenntartással kezeljük, hiszen a koalícióalkotás fő rendezőelve nem ez, hanem a populista-jobbközép szembenállás volt. Éppen ezért a centrum pozícióban lévő párt gyakran nem a bal-jobb besorolás mentén került abba a pozícióba, hanem azért, mert a szlovák pártrendszer logikája ezt diktálta. A 2010-es években egyre több új szereplő – pl. az Egyszerű Emberek és Független Személyiségek (OĽaNO) – lépett a politikai arénába, miközben a régi pártok kiestek a parlamentből. Ez 2016-ban oda vezetett, hogy blokkokon átívelő kormánykoalíció jött létre.

Szlovákiában viszonylag sok, négy kormány is kitöltötte a négyéves ciklusát. Ami az intézményi tényezőket illeti, négy alkalommal a koalíció megváltozása, háromszor pedig bizalmi vagy bizalmatlansági szavazás elvesztése volt az ok. A koalíció változásai közül érdemben meg kell említeni azt, amikor a második, harmadik és negyedik Mečiar-kormány „mindössze” abban különböznek, hogy a harmadikban a Szlovák Nemzeti Párt nem vett részt. Itt kell megemlíteni, hogy Dzurinda második kormányának idejét a szakirodalom egy része²⁷ rövidebbnek tekinti, mivel az ANO kilépett a koalícióból. Ahogyan azonban jeleztük a módszertani megfontolásoknál, ha a kormány összetétele ettől nem változik meg, ráadásul a frakció is a kormány mellett marad, akkor nem tekintjük új kormányynak.

Szlovákiában érdekes minta figyelhető meg a kormányzati stabilitás téren. Mivel a választásokat az 1990-es és a 2020-as kivételével mindig a populista tábor vezető ereje nyerte, így stabil DCP-konstrukció csak akkor tudott létrejönni, amikor ez az oldal volt hatalmon (1994–98, 2006–10, 2012–16). Ez egyben azt is jelenti, hogy 1994 óta minden DCP kormány kitöltötte mandátumát. Ugyanakkor Dzurinda miniszterelnöksége (1998–2006) alatt a CP konstrukciók is meglepően – ha nem is teljesen – stabilnak bizonyul-

²⁷ Pl. Szomolányi–Karvai 2019.

tak. DP-CP felállás csak a 2016-os választások után következett be, és noha a kormánypartok nem igazán változtak a ciklus során, a miniszterelnök csere aláássa ennek az összetételnek a stabilitását Szlovákiában.

Magyarország

5. táblázat. A magyar kormányok a rendszerváltástól napjainkig

#	Kormányfő	Időszak	Napok	Pártok száma	Domináns párt	Centrum párt	Koalíció típusa	Megsűnés oka
1	Antall	1990.04.08 - 1993.12.21.	1299	3	MDF	MDF	DCP	külső ok (kormányfő halála) miatt
2	Boross	1993.12.21 - 1994.07.15.	176	3	MDF	MDF	DCP	választás
3	Horn	1994.07.15 - 1998.07.06.	1454	2	MSZP	MSZP	DCP	választás
4	1. Orbán	1998.07.06 - 2002.05.27.	1419	3	Fidesz	Fidesz	DCP	választás
5	Medgyessy	2002.05.27 - 2004.09.29.	861	2	MSZP	SZDSZ	DP-CP	lemondás párton belüli és koalíciós feszültség miatt
6	1. Gyurcsány	2004.09.29 - 2006.06.09.	613	2	MSZP	SZDSZ	DP-CP	választás
7	2. Gyurcsány	2006.06.09 - 2008.05.02.	693	2	MSZP	SZDSZ	DP-CP	koalíció változása
8	3. Gyurcsány	2008.05.02 - 2009.04.14.	347	1	MSZP	SZDSZ	DP	bizalmatlanság
9	Bajnai	2009.04.14 - 2010.05.29.	410	1	MSZP	SZDSZ	DP	választás
10	2. Orbán	2010.05.29 - 2014.05.10.	1469	2	Fidesz	Fidesz	DCP	választás
11	3. Orbán	2014.05.10 - 2018.05.10.	1442	2	Fidesz	Fidesz	DCP	választás
12	4. Orbán	2018.05.10 -		2	Fidesz	Fidesz	DCP	

FORRÁS: PARLGOV ADATAI ALAPJÁN SAJÁT KALKULÁCIÓ

Magyarországon a pártrendszer logikája legkésőbb 1994-re kétpólusúvá vált,²⁸ és egészen 2010-ig ez a kétblokkrendszer határozta meg a pártversengést. A baloldalon a Magyar Szocialista Párt (MSZP), míg a jobbol-

²⁸ Enyedi-Bértoa 2010, 14.

dalon a Magyar Demokrata Fórum (MDF), majd a Fidesz számított a blokk vezető erejének. Az MSZP koalíciós partnere minden alkalommal a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) volt, míg a Fidesz az MDF mellett 1998 és 2002 között a Független Kisgazdapárttal (FKgP) kormányzott, míg 2010-től kizárólag a Kereszténydemokrata Néppárttal van szövetségben. 2010 után a pártrendszer predominánssá vált, a választási rendszernek (mind a 2011-ig érvényben lévőnek, mind az újnak) köszönhetően háromszor is minősített többséget szerzett a győztes pártszövetség, ami újfent stabil kormányokat eredményezett. Ugyanakkor legalábbis megkérdőjelezhető, hogy a második, harmadik és negyedik Orbán-kormány tekinthető-e koalíciós kormánynak, hiszen a KDNP önállóan nem mérettette meg magát parlamenti választáson 1998 óta.

Az 5. táblázatban láthatóak a kormányok távozásának okai. Ezek közül itt is csak azokat vesszük szemügyre, amelyeknél nem választás okozta a megbízatás megszűnését. Ahogyan azt a tanulmány elméleti részében jelezzük, az Antall-kormánytól nem tekintjük új kabinetnek az FKgP belső konfliktusaiból adódó változást, hiszen egyrészt a miniszterek személye nem változott, másrészt pedig a frakcióból először éppen a kormánnyal szembenőket zárták ki. A vizsgált országok közül egyértelműen Magyarországon a legnagyobb a kormánystabilitás. Szlovákiához hasonlóan négy kormány töltötte ki végig a ciklusát, de a maradék három ciklusban végbement kormányfőváltás közül kettő esetén is fennmaradt a regnáló kormánykoalíció (noha ezeket az eseteket értelemszerűen nem tekintjük teljes ciklust kitöltő kormányoknak). Az egyik esetben (1993) ráadásul a miniszterelnök halála volt a kormányfőváltás oka. Ilyen értelemben a kormány pozíciója Magyarországon leginkább a 2006–10-es ciklusban volt instabil, amikor először 2008-ban a szocialisták koalíciós partnere (SZDSZ) vonult ellenzékbe, ezzel kisebbségben hagyva a baloldali kormányt, majd pedig a kormányfőt is lecserélte az Országgyűlés egy konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal. Gyurcsány Ferenc távozását akár párton belüli konfliktus következményének is tekinthetnénk, azonban mind a módszer (konstruktív bizalmatlansági indítvány), mind pedig az utód személye (Gyurcsány) az MSZP és az új kormányfőt ellenzékéből megszavazó SZDSZ egyetértésének következménye volt. Éppen ezért tekintettük Gyurcsány távozását végül bizalmatlansági indítvány okozta távozásnak.

Egyetlen alkalommal mondott le a miniszterelnök Magyarországon. Ez 2004-ben történt, amikor Medgyessy Péter távozott hivatalából. Ennek számos oka van, a közvetlen kiváltó okot egy koalíciós feszültség jelentette, ugyanakkor – ahogy erre Ilonszki²⁹ is rámutat – a kormányfő pozíciója – különösen az MSZP felől – már a várttól elmaradó EP-választási eredményt követően meggyengült. A második Gyurcsány-kormány 2008-as felbomlása – az SZDSZ ellenzékbe vonulása – egyértelműen a koalíció megváltozásának tekinthető. Noha közjogilag nem alakult új kormány, politikailag egyértelműen újról lehet beszélni.

Ami a Nikolényi-féle tipizálást illeti, Magyarországon a DCP-kormányok rendkívül stabilnak tekinthetők, egyetlen kormány volt, amely nem tudta kitölteni ciklusát, ez pedig az Antall-kormány. Ugyanakkor ezen kormány megbízatása kifejezetten exogén okból – a kormányfő halála miatt – ért véget. Instabilabbnak így a DP-CP (MSZP-SZDSZ), majd a CP távozását követően a kisebbségi DP konstrukciók számítanak Magyarországon, ezek egyetlen ciklust sem tudtak kitölteni.

Konklúziók

Első kutatási kérdésünk arra vonatkozott, hogy milyen tényezők hatnak a kormányzati stabilitásra a visegrádi országokban. Ezeket a faktorokat négy nagyobb csoportba tudtuk beosztani (az 5. csoport értelemszerűen a menetrendszerűen kitűzött választások kategóriája). Az elsőbe kerültek azok, amelyek a koalíción belüli feszültségek formájában vezetnek a kormány bukásához. Ebbe beletartozik az, ha megváltozik a koalíció összetétele (pl. kilép egy párt a koalícióból), illetve ha a koalíciós partner nyomására kormányfőcsere következik be, mint az történt 1995-ben Lengyelországban vagy 2021-ben Szlovákiában. A vizsgált 65 kormányból 13-nak okozták a végét a koalíciós partnerek. Ez különösen azokban az országokban és korszakokban volt jellemző, amelyekben a pártrendszer nem volt túlságosan stabil, illetve sokszereplős volt. Ilyennek tekinthető a '90-es évek Lengyelországa, illetve Szlovákia.

²⁹ Ilonszki 2019.

6. táblázat. A kormány megbízatás végének kiváltó okai a V4-ekben

Bukás oka	PL	CZ	SK	HU	Összesen
Választás	7	7	8	7	29
Koalíciós konfliktus	5	1	6	1	13
Saját párton belüli konfliktus	3	1	1	1	6
Bizalmatlanság (ebből bizalmi szavazás)	3 (1)	4 (3)	1	1	9 (4)
Exogén tényező (ebből botrány)	3 (1)	3 (3)	1 (1)	1	8 (5)
Összesen	21	16	17	11	65

AZ EXOGÉN TÉNYEZŐKNÉL ZÁRÓJELBEN AZOK A SZÁMOK SZEREPELNEK, AMELYEKNEK VALAMILYEN BOTRÁNY (PL. KORRUPCIÓS ÜGY) VÁLTOTTA KI A KORMÁNY BUKÁSÁT. A BIZALMATLANSÁG SORBAN ZÁRÓJELBEN SZEREPLŐ SZÁMOK AZT MUTATJÁK, HÁNY ESETBEN BUKOTT EL BIZALMI SZAVAZÁST (DÖNTŐEN A BEIKTATÁS ELŐTT) AZ ADOTT ORSZÁGBAN A KORMÁNY.

A második tényező, amely közvetlenül hat a kormány stabilitására, a miniszterelnök támogatottsága saját pártján belül. Itt egy olyan „soft” politikai faktorról beszélünk, amelyet – bár közjogilag nem jelent releváns kategóriát – érdemes külön kezelni a már bemutatott esetektől önálló magyarázóereje okán. A kormányfő saját pártján belüli támogatottsága különösen Lengyelországban volt fontos kormányzati (in)stabilitási tényező, ahol a pártelnökkel való konfliktus két miniszterelnök távozását is okozta (mindkét esetben a PiS elnöke, Jarosław Kaczyński pártelnök érte el a saját pártja által delegált kormányfő lemondását). Emellett egy lengyel (Miller), egy cseh (Špidla) és egy magyar (Medgyessy) esetben okozta a kormányfő távozását saját pártja támogatásának elvesztése.

12 esetben okozta a kormány bukását a parlamenti bizalom hiánya. Ez különösen Csehországban jellemző, ahol a 4-ből 3 alkalommal meg sem kapta a kormány az alsóház támogatását. A bizalmatlanság/bizalom hiánya három alkalommal hatott a kormányzati stabilitás ellenében Lengyelországban (különösen a '90-es években), Magyarországon és Szlovákiában pedig egyszer-egyszer történt hasonló eset. Itt szeretnénk ismét hangsúlyozni, hogy természetesen ennél több kormány bukott meg a vizsgált országokban bizalmatlansági indítványok következményeként, de jónéhány alkalommal ezt koalíciós feszültség előzte meg. A bizalom elvesztésének különösen magas a kockázata akkor, ha az erősen plurális pártverseny és polarizált pártrendszer miatt fragmentált törvényhozások jönnek létre a választások eredményeképp, hiszen több politikai formáció támogatását kell egyidejűleg megnyerni. Ezzel nagyrészt összefügg az a körülmény, ha sokpárti koalíciók alakulnak a biztosabb parlamenti többség érdekében. Ilyen esetekben nagyobb a kockázata annak is, hogy egy kormány

később idő előtti leköszön a bizalom megvonása miatt (hiszen több párt magatartásától függ a többség). E faktorok fontosságára világít rá elsősorban az érintett cseh és szlovák kormányok, kisebb részt pedig a lengyel kormányok esete.

Emellett nem elhanyagolható számú exogén tényező okozta kormányfők idő előtti távozását. Ezek közül kiemelkednek a miniszterelnökhöz és/vagy pártjához köthető vesztegetési és korrupciós botrányok, amelyek különösen Csehország esetében relevánsak. Szlovákia esetében a Kuciakgyilkosság, Lengyelországban pedig Oleksy kémbotránya tekinthető ilyen ügynek. Exogén tényezőnek tekintettük a kormányfő halálát (Antall), illetve azt, ha a kormányfő valamilyen más pozíciót vállal (pl. Tusk az Európai Tanács elnöke lett), valamint ha önként távozik az elnökválasztáson elért gyengébb eredménye miatt (Mazowiecki).

Megállapítható, hogy élettartamukat tekintve Magyarországon a leginkább stabilak a kormányok. Hogy ez mennyiben az országban működő kancellári kormányformának (és ebben a kormányfő kiemelt szerepének) köszönhető, további vizsgálatokat igényel. A másik ilyen tényező a választási rendszer lehet, amely Magyarországon valamennyi alkalommal egyértelmű kormánytöbbséget hozott létre az Országgyűlésben.

A V4-ek esetében fontos elemként jelentek meg olyan tényezők, amelyek operacionalizálhatósága problematikus. Az egyik ilyen, amikor a miniszterelnök pozíciója saját pártján belül inog meg (pl. Miller, Medgyessy vagy Špidla), illetve amikor valamilyen exogén tényező (ez döntően valamilyen belpolitikai botrány, noha láthattunk „pozitív” példákat is, ld. Donald Tusk) hatására távozik pozíciójából. Úgy véljük, ezeknek a hatását további kutatásokkal lehet pontosítani, illetve nagyon gyakran esetről esetre kell megvizsgálnunk a fent említett tényezőket. Erre a jelenségre egyébként már más kutatások³⁰ is felhívták a figyelmet.

Bergmanhoz és szerzőtársaihoz³¹ hasonlóan mi is azt találtuk, hogy a leggyakoribb oknak – a menetrendszerinti választásokat leszámítva – a koalíciós konfliktus tekinthető. Az általuk vizsgált kelet-közép-európai államokban ez, illetve a párton belüli konfliktus együtt a bukások harmadát okozta, a V4-ekben mi úgy találtuk, hogy nagyjából a kormányok ne-

³⁰ Pl. Browne et al. 1986.

³¹ Bergman et al. 2019.

gyedének okozta ilyen tényező a veszét. Ebben a tekintetben a visegrádi országok beleillenek a nyugat-európai államok kormányainak mintájába, hiszen az élettartamuk nagyrészt külső, nem intézményi tényezőkön múlik. Új eredménynek tartjuk azonban, hogy sikerült az exogén okokon belül elkülönítenünk a politikai (ideértve a korrupciós stb.) botrányok jelentőségét, ami kutatásunkban az egyik legfontosabb külső oknak bizonyult.

7. táblázat. A különböző típusú koalíciók átlagos élettartama a vizsgált országokban.

	DCP		DP-CP		DP		CP	
	Nap	Esetszám	Nap	Esetszám	Nap	Esetszám	Nap	Esetszám
PL	641	8	569	6	478	3	472	1
CZ	631	4	943	5	1454	1	435	3
SK	674	9	486	3	-	-	860	4
HU	1210	6	722	3	379	2	-	-
Átlag	777	27	691	17	608	6	652	8

Második kutatási kérdésünk gyakorlatilag a Nikolényi-féle megállapítások tesztelésére vonatkozott. A domináns és centrum pártok szempontjából vizsgálva meglehetősen vegyes képet mutat a V4-ek kormányzati stabilitása. Lengyelországban az elmélet használatával általunk bekategorizált 18 kormány közel fele DCP volt (többnyire több párt koalíciójaként, de három alkalommal egypárti PiS-kormányként). A kormányon töltött napok átlagos száma alapján stabilabbnak bizonyultak a DP-CP konstrukcióknál (641 vs. 569).

Csehországban a DCP kabinetek a lengyelhez hasonló időtartamot (631 nap) tudtak átlagosan kormányon tölteni, viszont a DP-CP kabinetek tartósabbnak bizonyultak (943 nap). A centrum pártot igen, a domináns pártot viszont nem tartalmazó cseh kormányok azonban rosszabbul teljesítettek (435 nap átlagosan), és kivétel nélkül idő előtt fejezték be működésüket. Érdekes, hogy DP konstrukcióból csak egy volt Csehországban, amely viszont kitöltötte teljes mandátumát, ez azonban elsősorban annak köszönhető, hogy a kisebbségi Zeman-kormány a legnagyobb ellenzéki párttal (ODS) kötött megállapodást.

Szlovákiában a vizsgált 17 kormány többsége (9) DCP volt, 4 esetben csak a centrum párt került be a koalícióba, míg 3-nál DP-CP konstrukció jött létre. Szlovákia egyedülálló a V4-ek tekintetében a domináns pár-

tot kihagyó centrum pártok köré épülő koalíciók relatív sikerességével: Dzurinda kis híján 8 éven át vezetett ilyen kormányokat, de később a Rađičová-kabinet is közel két évig tudott működni domináns párt nélküli felállásban. A '90-es évek első felét a DCP kabinetek uralták, kifejezetten rossz kormányzati stabilitási teljesítménnyel (az első 5 szlovák kormány átlagosan 9 hónapig tudott hatalmon maradni), ez azonban elsősorban a Mečiar-kormányok és az SNS kapcsolatának eredménye. A kisebbségi kormányoknak Szlovákiában is hagyománya van (összesen 7 ilyen működött, de csak 2 élte meg a menetrendszerinti választást).

A kormányzati stabilitás szempontjából legjobban szereplő Magyarországon a vizsgált 11 kormányból 6 volt DCP, 3 DP-CP és 2 DP típusú. A DCP kabinetek kiemelkedő stabilitását mutatja, hogy szinte az összes ilyen kormány teljesen ki tudta tölteni a teljes ciklust. Az egyetlen ellenpélda az Antall-kormány, amelynél azonban a kormányfő halála jelentette a kormány megbízatásának megszűnését. Ezeket a kormányokat a DP-CP konstrukciók követik a stabilitási rangsorban. Ezek a 2002–2010 közötti időszakban regnáló baloldali, koalíciós kormányok voltak, amelyek a belső hatalmi erőviszonyok megváltozása következtében váltották egymást.

Összességében az látható, hogy a DCP konstrukciók a legstabilabbak Lengyelországban és Magyarországon is. Amennyiben a kezdeti éveket nem vesszük figyelembe, akkor ugyanez igaz Szlovákiára is, amikor 1994 után DCP kormány alakult (3 alkalom), akkor azok valamennyi alkalommal ki tudták tölteni a ciklusukat. Csehországban – a kivételnek tekinthető Zeman-kormányt leszámítva – elsősorban a DP-CP konstrukciók voltak sikeresek, vagyis azok, amelyekben a legnagyobb párt mellett a politikai centrumban lévő kispártok is csatlakoztak a koalícióhoz. A legnagyobb parlamenti párt nélküli kormánykoalíciók egyedül Szlovákiában – elsősorban Dzurinda miniszterelnöksége idején – bizonyultak működőképesnek, noha a második Dzurinda-kormány terminusát a koalíción belüli feszültségek rövidítették.

Nikolényi (2004) azt állapította meg, hogy a DCP kormányok a leginkább stabilak. Ezt kutatásunk a V4-ekre is alá tudja támasztani, a 27 ilyen kormány átlagosan 777 napig volt hivatalban. Ezt követik a kizárólag a domináns pártot magukba foglaló kormányok. Itt már rá kell cáfoljunk Nikolényire, hiszen pontosan ez a konstrukció bizonyult a legkevésbé stabilnak: 6 ilyen kabinetet találtunk, ezek azonban átlagosan 608 napig voltak képesek hatalmon maradni. A DP-CP konstrukciók Nikolényi szerint

a harmadik legstabilabbak, mi azonban azt találtuk, hogy ezek (összesen 17 db) átlagosan 691 hivatalban töltött nappal a második legstabilabb típusnak bizonyultak. Nikolényi a CP kormányokat tekinti a negyedik legstabilabbnak, az általunk vizsgált 65 kormányból 7 volt ilyen, ezek átlagos hivatali ideje 678, vagyis a CP is stabilabbnak bizonyult a DP-nél. Azok a kormányok (Bielecki, Olszewski), amelyekben egyik párt sem vett részt, nem bizonyultak stabilnak sem. Nikolényivel ellentétben azonban – a V4-ekből kiindulva – az alábbi „hierarchia” állítható fel: DCP > DP-CP > CP > DP > „–”.

Irodalom

- Antoszewski, Andrzej – Koziarska, Joanna 2019: Poland: Weak Coalitions and Small Party Suicide in Government. In: Bergman, Torbjörn – Ilonszki Gabriella – Müller, Wolfgang C. (szerk.) 2019: *Coalition Governance in Central Eastern Europe*. Oxford, Oxford University Press, 344–387.
- Bergman, Torbjörn – Ilonszki Gabriella – Müller, Wolfgang C. 2019: The Coalition Life-cycle in Central Eastern Europe. In: Bergman, Torbjörn – Ilonszki Gabriella – Müller, Wolfgang C. (szerk.) 2019: *Coalition Governance in Central Eastern Europe*. Oxford, Oxford University Press, 522–576.
- Blondel, Jean 2001: Cabinets in post-communist East-Central Europe and in the Balkans: Introduction. In: Blondel, Jean – Müller-Rommel, Ferdinand (szerk.) 2001: *Cabinets in Eastern Europe*. New York, Palgrave, 1–14.
- Browne, Eric C. – Frensdreis, John P. – Gleiber, Dennis W. 1986: The Process of Cabinet Dissolution: An Exponential Model of Duration and Stability in Western Democracies. In: *American Journal of Political Science*, Vol. 30, No. 3., 628–650.
- Dodd, Lawrence C. 1976: *Coalitions in Parliamentary Government*. New Jersey, Princeton University Press.
- Enyedi Zsolt – Bértoa, Fernando Casal 2010: Pártverseny-mintázatok Kelet-Közép-Európában (1990–2008). In: *Politikatudományi Szemle*, Vol., 19., No. 1., 7–30.
- Grotz, Florian – Weber, Till 2012: Party Systems and Government Stability in Central and Eastern Europe. In: *World Politics*, Vol. 64., No. 4., 699–740.
- Harfst, Philipp 2000: Government stability in Central and Eastern Europe. The impact of parliaments and parties. *ECPR Joint Session of Workshops*, Koppenhága, 2000. április 19.
- Ilonszki Gabriella 2019: Hungary: From Coalitions to One-Party Dominance. In: Bergman, Torbjörn – Ilonszki Gabriella – Müller, Wolfgang C. (szerk.) 2019: *Coalition Governance in Central Eastern Europe*. Oxford, Oxford University Press, 207–251.
- Laver, Michael – Shepsle, Kenneth A. 1996: *Making and Breaking Governments: Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Mansfeldová, Zdenka – Lacina, Tomáš 2019: Czech Republic: Declining Bipolarity and New Patterns. In: Bergman, Torbjörn – Ilonszki Gabriella – Müller, Wolfgang C. (szerk.) 2019: *Coalition Governance in Central Eastern Europe*. Oxford, Oxford University Press, 129–169.

- Müller, Wolfgang C. – Strøm, Kaare (szerk.) 2000: *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford, Oxford University Press.
- Müller, Wolfgang C. – Bergman, Torbjörn – Ilonszki Gabriella 2019: Extending the Coalition Life-cycle Approach to Central Eastern Europe –An Introduction. In: Bergman, Torbjörn – Ilonszki Gabriella – Müller, Wolfgang C. (szerk.) 2019: *Coalition Governance in Central Eastern Europe*. Oxford, Oxford University Press, 1–59.
- Nikolényi, Csaba 2004: Cabinet Stability in Postcommunist Central Europe. In: *Party Politics*, Vol. 10., No. 2., 123–150.
- Sanders, David – Herman, Valentine 1977: The stability and survival of governments in Western democracies. In: *Acta Politica*, Vol. 12., No. 3., 346–377.
- Savage, M. Lee 2012: A product of their bargaining environment: Explaining government duration in Central and Eastern Europe. In: *SEI Working Paper*, No. 130.
- Szomolányi, Soňa – Karvai, Alexander 2019: Slovakia: From National-Populist to Alternating Right and Left Coalitions. In: Bergman, Torbjörn – Ilonszki Gabriella – Müller, Wolfgang C. (szerk.) 2019: *Coalition Governance in Central Eastern Europe*. Oxford, Oxford University Press, 435–474.
- Taylor, Michael – Herman, Valentine 1971: Party Systems and Government Stability. In: *American Political Science Review*, Vol. 65., No. 1., 28–37.
- Van Roozendaal, Peter 1992: The Effect of Dominant and Central Parties on Cabinet Composition and Durability. In: *Legislative Studies Quarterly*, Vol. 17., No. 1., 5–36.
- Warwick, Paul 1979: The durability of coalition governments in parliamentary democracies. In: *Comparative Political Studies*, Vol. 11., No. 4., 465–498.